

Gay Glans är bördig från Tyringe och har tidigare gett ut böckerna "Nils Holgersson landade aldrig på Finjasjön" och "Så satan heller - uppväxten i skuggan av en bror"
Foto: Stefan Olofson

Publicerad 27/11 14:00

”Isvaken” ger liv åt de som kämpade för livet i Göinge

Stefan Olofson
stefan.olofson@skd.se

HÄSSLEHOLM Människorna i Göinge led hårt när gränsdragningen mellan Sverige och Danmark avgjordes.

Nu har författaren Gay Glans gett dessa män- niskor röst i sin nya roman ”Isvaken”, som är en brutal version av vad som utspelades på Finjasjöns is 1677 och den svenska hämnden som åtföljdes i Finja, Matteröd och Mjölkalånga.

– Isvaken är en roman som har tillkommit efter flera års studier och med stort inslag av fiction. Det var en dramatisk tid, men de personer som jag namnger i boken vet jag inte om det är de som utförde de hemska handlingarna, förklarar Gay Glans.

Huvudpersonerna är två trolovade bröder i Matteröd. Möllarparet i Tyringe utgör också en viktig del i handlingen.

En svensk transport körs över Finjasjöns is. Den attackerades av friskyttar. Officerarna

räddades men de meniga dränktes levande i isvaken.

– Var friskyttarna barbariska? Ryktet om att de var det har levt kvar, säger Gay Glans. Isvaken är en spännande och bitvis ganska otäck läsning av den svenske kungens förtryck i hans syfte att försvenska Skåne till varje pris.

– Men boken innehåller också mycket värme, vänskap och kärlek. Jag har medvetet låtit kvinnorna få en framträdande betydelse i romanen. Deras vardagsberättelser skymms oftast av kungarnas och de stridande männens liv, säger Gay Glans.

”Isvaken” är tryckt i 500 exemplar och Gay Glans siktar på 1 000. Boken är redan smygsläppt i Finja. Det är Gay Glans tredje bok

Artikel av Gay Glans

Orsaken till det skånska motståndet?

I år är det 360 år sedan Skåne blev svenskt. 2019 är det 340 år sedan gränsdragningen mellan Sverige och Danmark avgjordes för gott efter ett krig som utsatte den skånska befolkningen för ett trauma som påverkade flera generationers mentala hälsa och liv. Förutom ohyggliga tortyr och avrättningsmetoder utsattes kvinnorna för ett grovt sexuellt våld i syfte att bryta ner motståndet mot det svenska styret.

Det sexuella våldet var inte unikt för Skånska kriget mellan 1675 och 1679. I de flesta krig tillämpas sexuellt våld som en strategi för att förlama det folkliga motståndet. Hur väl Sverige lyckades i Skåne återstår för historikerna att utreda.

Vad var anledningen till att motståndet mot det svenska styret efter freden i Roskilde 1658 var så starkt i norra Skånes skogstrakter? Varför organiserade bönderna friskyttekårer och varför mobiliserade man bondeuppbåd mot svenskarna?

Blev de barbariska övergreppen som Sverige utsatt den skånska civilbefolkningen under århundranden kontraproduktiv? Gjorde en redan hatiskt inställd civilbefolkning än mer hatisk efter det svenska maktövertagandet?

Det är inte troligt. Krig brukar innebära övergrepp mot civilbefolkningen utan att det per automatik leder till ett ökat organiserat motstånd.

Riskerade nordskåningarna sina liv i friskyttekårer och i bondeuppbåd beväpnade med högafflar och liar uppeldade av dansk nationalism?

Nej, definitivt inte. Känslan för nationen var inte etablerad i de avlägsna byarna i de nordskånska skogarna. Först efter franska revolutionen, napoleonkrigen och 1800 talets konservatism, använde styrande nationalismen som ett begrepp för att tvinga ut fattiga bönder och arbetare

i krig. På 1670 talet var bönder och arbetare undantagslöst skyldiga att åtlyda kungen av guds nåde. Att trotsa kungen var likställt med att trotsa Gud.

Upproren mot den feodala ordningen i Europa var frekventa under medeltiden. Bönder protesterade mot tunga skatter, oavlönade dagsverken på godsen och utskrivningar till vansinniga krig. Reformatorn Martin Luther bistod överheten med en teologi som legitimerade massakrer på bönder som opponerade sig mot denna guds ordning: Ty den hand som för och svingar ett sådant svärd, är sålunda icke människors, utan guds hand. Och icke människan, utan Gud, steglar, halshugger, dödar och krigar.

Upproret i Skåne och i Göinge på 1670 talet var en sen fortsättning på bondeupproren i Europa, på Dackefejden i Sverige. I hundratals år hade byarna i norra Skåne levt isolerade med obefintlig kontakt med Köpenhamn. De slapp dryga skatter, dagsverken på gods och en säker död i dåraktiga krig. Eftersom Danmark kontrollerade den vinstgivande Öresundstrafiken hade de inte behov av att beskatta allmogen in på bara benen.

Livet i norra Skåne bestämdes utifrån en egen beslutad byordning. På bystämmor diskuterade och tog männen beslut i gemensamma angelägenheter, i byöverskridande ärenden på sockenstämmor. Om en gård drabbades av sjukdom utförde byinnevånarna nödvändigt arbete utan krav på ersättning. Det gav en trygghet som bönderna i södra Skåne, som levde under godsens feodala diktat, saknade.

Skogsfolkets självbestämmande överensstämde dåligt med de svenska stormaktsambitionerna. Nu krävde den svenske kungen dryga skatter av sina nya undersåtar och medverkan i krig där döden var nästintill given.

Försvaret av byordningen, självbestämmandet och den svenska brutaliteten, var de viktigaste orsakerna till det folkliga motståndet. Inte en abstrakt dansk nationalism.

Livet var trots bygemenskapen och självbestämmandet i norra Skånes skogstrakter inte någon idyll. Inte ens i fredstid. Avsaknaden av en infrastruktur och en central administration utsatte allmogen för naturens nycker som det är svårt att föreställa sig idag. Den sociala kontrollen var stark, tvingade ut den som avvek från normen till ett utsatt liv i skogen.

Göingebornas och friskyttarnas kamp var dömd att misslyckas. Om inte Sverige hade krossat deras version av ”guds ordning” skulle danskarna gjort det med utvecklingen av vägnätet och den centrala och militära maktens inflytande över de mest avlägsna delarna av Danmark.

Gay Glans

Gay Glans

Isvaken

Händelser och människor i en svår tid

Nationalstaternas gränsdragning har varit en plågsam process. Krig, tortyr, våldtäkter, svält och avrättningar har ingått i makthavarnas strategi. De som drabbats hårdast har, som alltid i krig, varit civilbefolkningen.

I sin nya bok *Isvaken* uppmärksammar **Gay Glans** oss på att inte heller Göingeborna under skånska kriget på 1600 talet, när gränsdragningen mellan Danmark och Sverige avgjordes, slapp detta helvete. I boken får den tidens människor från bland annat Röke, Hörja, Tyringe, Matteröd, Finja, Sjörröd, Stoby, Tormestorp, Vittsjö och Markaryd en röst som dundrar in i vår tid. En röst som inte bara är männens utan också kvinnornas som har en framskjuten position i bysamvaron och i motståndet mot den svenska ockupationsmakten.

Utan att skönmåla någon part i kriget ger Gay Glans en brutal version av vad som utspelades på Finjasjöns is i februari 1677 och den efterföljande svenska hämnden i Finja, Matteröd och Mjölkalånga. Boken avslutas när den svenska belägringen av Kristianstad upphörde sommaren 1678.

Isvaken är en spännande och stundtals otäck läsning av förtrycket som den svenske kungen av guds nåde ansåg nödvändigt för att införliva Skåne i den svenska maktsfären. Men boken innehåller också mycket värme, vänskap, kärlek och motstånd.

Leif B Frid

